

Notes

Inventari de l'hemeroteca local: publicacions sabadellenques (1854-2004).

150 anys de premsa local

212

Eduard Masjuan i Bracons

Una eina indispensable per a la reconstrucció de la història contemporània d'una comunitat és la seva premsa i les edicions de llibres i altres publicacions impreses.

Tal vegada, el fet que una ciutat com Sabadell aplegui al llarg de més de 150 anys més de 1.000 capçaleres mostra el grau d'intent de cohesió social que les diverses ideologies presents a la ciutat volgueren aconseguir.

Coincidència o no, la primera capçalera de la premsa de Sabadell, *El Diario Sabadellense*, apareix l'any 1853. Malgrat que no es disposa d'aquesta primera etapa, es conserven les reproduccions de 1854 amb el títol de *Diario de Sabadell*. Així doncs, a partir d'aquestes dates la premsa local experimenta, com la de la resta de l'Europa occidental, l'expansió que es trobarà plenament assolida a la dècada de 1880.

Com bé mostra l'índex cronològic del catàleg, d'ençà 1882 la pluralitat ideològica de les diverses capçaleres evidencia que a Sabadell les estructures socials, econòmiques, religioses i polítiques es troben implicades en la recerca i la resistència d'un nou ordre basat en l'acord i l'harmonia d'un cada cop

més complex sistema social i cultural com a resultat dels inicis de la ciutat industrial.

L'aparició de la primera premsa a Sabadell obeix, com és obvi, a les necessitats de participació en la vida pública. Aleshores, la premsa estava reservada als qui podien pagar la subscripció i sabien llegir. La premsa permetrà d'aleshores endavant expressar l'opinió públicament, al mateix temps que es produeix l'inici del desenvolupament de la vida urbana. Sabadell tenia 13.290 habitants l'any 1854 i el 1900 passà a 26.000 habitants. D'ençà d'aleshores, la població total no farà sinó duplicar-se en períodes cada vegada més curts.

El desenvolupament industrial no podia afavorir les transformacions socials per si sol i amb aquest desenvolupament no n'hi hauria hagut prou si es té en compte que gairebé un 55% del total de la població de Sabadell no sabia encara ni llegir en arribar a l'any 1900. El nivell d'analfabetisme i de manca d'instrucció elemental no es reduiran sensiblement fins a l'etapa de la II República.

Com podem explicar, doncs, la demanda creixent d'informació per part d'una població que es troba en similar indigència instructiva?

SE SUSCRIBE

En esta villa en la imprenta de C. Gaspar.
No se recibirá pliego alguno por el correo que no venga franqueado.

PRECIO DE SUSCRICION.

Por un mes 6 rs.

Por tres meses 16 rs.

Se insertarán toda clase de anuncios gratis á los Sres. Suscritores hasta 6 líneas cada mes. Los no suscritos pagarán 2 cuartos por línea.

DIARIO DE SABADELL.

Sabadell 1 de Setiembre.

CONTINUA LA SUSCRIPCION

	Rs.	ms
R. J. E.	20	

D. Pedro Turull Alcalde Constitucional de la presente villa. Hago saber que virtud de lo dispuesto por el Excmo. Sr. Gobernador de la Provincia debe procederse el dia 3 del corriente y en el festivo siguiente mas inmediato á la eleccion de los individuos de Ayuntamiento con arreglo á lo prescrito en el decreto de Cortes de 23 de mayo de 1812 restablecido por la ley de febrero de 1823. Por tanto insinuando lo mandado en dichos decretos y otras disposiciones vijentes vengo en disponer lo siguiente.

Que el dia 3 del corriente y á las 8 de su mañana se celebre la Junta Parroquial en las Casas Consistoriales de la presente villa á cuyo fin se invita y convoca á todos los vecinos de la misma, que estén en el ejercicio de los derechos de ciudadano acudir á dicha Junta para proceder á la formacion de la mesa para la que deben nombrarse dos escrutadores y un secretario y de verificado proceder al nom-

bramiento de los quince electores con arreglo á lo que dispone el decreto de las Cortes de 23 de marzo de 1821. Se espera de la sensatez de todos los vecinos de la presente villa que al paso que harán libre uso de su derecho electoral, á cuyo fin pueden contar con el apoyo de la autoridad; conservará el orden y circunspeccion que en tales actos son necesarios.

Sabadell 1.º Setiembre de 1854.—Pedro Turull.

CIUDADANOS ELECTORES.

Mañana es el dia en que vamos á ejercer un acto de soberania nacional, eligiendo á 15 de entre nosotros en calidad de Compromisarios para que en el dia festivo inmediato procedan a la eleccion del ayuntamiento.

En la grave y peligrosa crisis que vamos atravesando, es preciso que mostremos mucho juicio, mucha sensatez mucho patriotismo y union liberal.

Es necesario elegir ante todo á hombres liberales de probidad, y energia, hombres que conozcan la situacion tanto politica, como fabril é industrial que vamos pasando, para que puedan oponerse y aun sobreponerse á los obstáculos y dificultades.

Figures 2 i 3. Los Desheredados (7.10.1882) / Revista de Sabadell (10.08.1884). (AHS).

La resposta, en la meua opinió, l'hem de cercar en les direccions que assenyalen les dates de la primera aparició de la premsa sabadellenca. Així és com quan a partir de la segona meitat del segle XIX els diaris comencen a ser més extensibles: les noves tècniques d'impressió (les quals fan augmentar el tiratge i disminuir-ne el cost), la incorporació de la publicitat i l'acceleració de la distribució a partir de l'arribada del ferrocarril —en el cas de Sabadell, a partir de 1855— la velocitat de la informació a través del telègraf i a partir de 1900 el telèfon etc. En definitiva, el que seria l'inici de la premsa moderna fins als nostres dies i que el present catàleg evidencia amb la diversitat de capçaleres i fonts periodístiques d'una ciutat com Sabadell, tan propera a la capital.

Aquesta premsa que esdevindrà d'abast popular i de creació d'opinió, si bé és deutora del progrés tecnològic, vindrà paral·lelament a satisfer les necessitats d'informació envers les noves problemàtiques

que els canvis en les estructures familiars, socials, etc., estava produint la industrialització. Sabadell, una vegada trencats els vincles propis de la societat de l'Antic Règim, deixa de ser tributària ideològica de la seva ruralia. El pairalisme, vell vincle de pertinença, havia deixat d'existir. En lloc seu apareixen les inseguretats i misèries del procés de proletarització engendrat per la mecanització del procés tèxtil.

- 1 Conferència pronunciada el 6 de juny de 2006 amb motiu de la presentació de la publicació *Inventari de l'hemeroteca local: publicacions periòdiques sabadellenques (1854-2004)*. Agraeixo a Gisela Figueras els seus suggeriments i la tria de les il·lustracions.
- 2 Francisco PI y MARGALL, *La Reacción y la revolución*. Barcelona: La Revista Blanca, [s. a], p. 141-142.
- 3 Fèlix SARDÀ i SALVANY, *El Liberalismo es pecado: cuestiones candentes*, Barcelona: Librería y Tipografía Católica, 1884.
- 4 Dos destacats activistes de l'obrerisme local.
- 5 Marià BURGÜES, *Sabadell del meu record*, Sabadell: Joan Sallent, 1929, p. 142.

Crec que l'aparició de la premsa sabadellenca es pot emmarcar en la mateixa data de 1854, que és quan una personalitat política tan volguda a Sabadell com és Pi i Margall publica el llibre *La reacción y la revolución: estudios políticos y sociales*, en el qual, al meu entendre, dona les claus per a aconseguir un nou ordre plenament democràtic de progrés social i cultural d'acord amb els nous temps, amb aquests termes:

*"El orden supone acuerdo y armonía, convergencia de todos los individuos y elementos sociales. El orden rehúsa las humillaciones y los sacrificios. ¿Puede llamarse orden a esa paz engañosa que obtienes tajando con tu espada todo aquello que eres demasiado estúpido para organizar con tu limitada inteligencia...? El verdadero orden, déjame que te lo diga, no ha existido nunca y no existirá mientras tengas que hacer tales esfuerzos para obtenerlo, porque el verdadero orden supone cohesión social, pero no una cohesión obtenida por la presencia de causas exteriores, sino una cohesión, íntima y espontánea que tú con todas tus restricciones inhibes inevitablemente."*²

Aquesta idea de cohesió íntima i espontània és la que es pot trobar en una part important de la premsa obrera de Sabadell fins a 1939. És a dir, la recerca d'un nou ordre social més just i evolucionat enfront aquella altra premsa conservadora, inspirada en el manteniment de la tradició i la supremacia dels preceptes teològics, una premsa aliada incondicionalment al poder econòmic que condemna tot periòdic liberal i qui el llegeixi.³ La visió d'aquests sectors oposats al progrés i a la llibertat de consciència tenia en el seu imaginari que Sabadell podia restar com una colònia industrial. Exemples d'ambdues tendències serien la *Revista de Sabadell* (1884) representant premsa catòlica i tradicionalista, o bé en l'altre extrem de premsa obrera i associativa, així com cultural no professional títols com *Los Desheredados* (1882), *l'Imparcial de Sabadell* (1900) o *El Proletariado* (1884).

La varietat de premsa és reflex de la reacció i evolució, com a exponent de la polarització social existent a Sabadell.

Aquest ampli ventall de premsa política, sindical i cultural —que expressa la pluralitat i sensibilitat ideològica present a la ciutat industrial— s'aconseguí amb no poques oposicions i repressions.

Si es consulta l'índex cronològic i de matèries de l'inventari de l'hemeroteca s'observa que en una pri-

mera etapa que va des de 1854 fins a 1882 hi predomina encara la informació d'actualitat i de notícies industrials adreçada a la classe benestant, la qual es concentra en dues capçaleres d'abast local i comarcal: el *Diario de Sabadell* i l'*Eco del Vallés*. Aleshores les lleis especials de premsa eren molt restrictives, fins al punt d'anul·lar tota premsa d'oposició al règim.

Aquestes lleis no foren liberalitzades fins a la revolució de 1868 i la I República de 1874, i s'aconseguí per primera vegada la llibertat d'impremta, de reunió i d'associació. Aleshores, havia nascut el Partit Republicà Federal. Amb la posterior Restauració, l'enduriment de les lleis de premsa durà fins gairebé quan el govern fusionista de Sagasta aportà unes disposicions més liberals, la qual cosa va permetre, no sense restriccions, l'aparició del primer periòdic obrer setmanal, de caràcter liberal, anàrquic i lliurepensador, *Los Desheredados*.

Fins aleshores, Marià Burguès, en el seu llibre *Sabadell del meu record* (Sabadell: Joan Sallent, 1929) ens descriu molt vivament com es transmetia la propaganda i la ideologia entre les classes populars pels volts de la revolució de 1868 fins a la I República.

"En Gabriel Morral i en Sampere,⁴ eren els mentors de la democràcia; després de prendre el cafè a cal Borràs tothom feia silenci i es llegien els articles més furibunds i doctrinaris dels periòdics i aviat l'agrupament es convertia en un club de demòcrates".⁵

Aleshores, coexistien encara la propaganda parlada, els romanços cantats pels cecs i les auques. És en aquest context de demanda d'informació i davant la propaganda conservadora que s'oposa la premsa republicana i obrera de fora de Sabadell.

Malgrat aquestes lleis més liberals, els mètodes repressius indirectes sovintejaven. Un d'aquests mètodes era la coacció a les impremtes perquè no imprimessin aquests diaris. Marià Burguès consignarà aquest fet en les seves cròniques, quan descriu a quins obstacles es va haver d'enfrontar Sabadell perquè existís una premsa adreçada a la població obrera a partir de 1882, amb aquestes paraules: "En una població subalterna, mancada de nuclis intel·lectuals, amb impremtes petites i escases i que vivien de les classes industrials, no era tant senzill com avui sembla [1929] l'organització i bona marxa d'un setmanari. La prova fou que cada dos o tres números veníem obligats a

canviar d'impremta. Quan no era per retard del tiratge era per excusar-se de la massa feina o exigències de voler amb una setmana d'anticipació l'original".⁶

Respecte de l'aparició d'un diari de classe com *Los Desheredados*, l'any 1882 Burguès ens explicita les pressions externes que rebia la publicació i tots els qui la llegien a través de la premsa oficial conservadora de la ciutat com la *Revista de Sabadell* i el *Diari de Sabadell*, que li van declarar la "guerra a mort", àdhuc es creà un diari exclusiu de combat, el *Ja som Quatre* (1882), el qual tingué vida efímera.

La fe en el poder emancipador de la cultura i el progrés ja es podia constatar en aquest setmanari quan l'any 1883 a *Los Desheredados* en un article titulat "La escuela y el periódico", un tal Rodolfo s'expressava en aquests termes: "*La escuela y el periódico son para nosotros las poderosas palancas del progreso en todas sus múltiples manifestaciones, los potentes conductores de la luz [...]. Suprimid la escuela y, como dijo el poeta, suprimiréis al hombre; suprimid el periódico y apagaréis la luz*".⁷

D'aleshores ençà, s'atribueix un paper cabdal al periòdic com a canalitzador de la transformació social, ja que era el mitjà de lluita diària per a la conquesta de la llibertat i la igualtat. En endavant, una eina per modelar consciències i una arma de lluita i combat.

En el decenni de 1890 la premsa local la componen ja una mitjana de 6 capçaleres⁸ i a partir de 1900 el nombre no parerà d'incrementar-se. La premsa oficial i d'actualitat ja no té el monopoli dels lectors que saben llegir. Aleshores la premsa lliurepensadora i política que havia condemnat uns anys abans Sardà i Salvany era la més ben acollida per la majoria d'una població obrera que valorava el fons sobre el tema.

La premsa no professional era la que aplegava aquest públic obrer, amb unes empreses periodístiques que s'havien d'alternar amb altres activitats per poder sobreviure. Sovint els redactors eren obrers. En la major part de les redaccions d'aquests diaris i butlletins primava el voluntarisme i l'esperit de sacrifici, cosa que explica la vida efímera de molts.

A partir de 1901 aquest tipus de premsa no professional també es comença a trobar en els butlletins musicals, teatrals, literaris, tècnics i de centres educatius, a més dels de temàtica política: republicana, catalanista, cooperativista i sindical. Tot un ampli

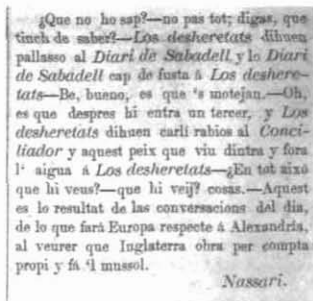

Figura 4. Fragment de *Ja som quatre*, on un dels seus col·laboradors escriu irònicament sobre la competència entre diaris (22.07.1882). (AHS).

ventall ideològic divers a la recerca d'una cohesió social no imposada.⁹

Com hem dit, editar la major part d'aquesta premsa era una tasca militant i voluntarista amb el mèrit afegit que aquesta tasca —per descomptat— no era remunerada, i això que la jornada laboral encara era de més de 10 hores diàries.

És de significar que en aquestes condicions, i especialment a partir de 1910, la premsa d'orientació política i obrera romangués en nombre en equilibri amb la conservadora i específicament la catòlica.

A través de l'índex cronològic i de matèries, l'inventari ens mostra com a partir de 1911 i fins a 1939 s'incorporaren les publicacions que conformen els referents culturals presents a la ciutat oposats al dogma catòlic. Aquest és el cas de les publicacions de l'esperantisme, la teosofia, l'esperitisme, el cristianisme social, l'excursionisme a la recerca de la identificació dels humans amb la naturalesa, els nous corrents pedagògics, etc.¹⁰

A la vegada, es dinamitzava el conjunt de tota la premsa a través de noves orientacions editorials en el

6 *Ibidem*, p.180.

7 Rodolfo, "La escuela y el periódico", *Los Desheredados*, any II, núm. 62 (1 setembre 1883).

8 Com per exemple: *Lo Catalanista: setmanari defensor dels interessos materials de Catalunya*, Ravatxol: periódico anarquista, *El Baluarte*, *La Cotorra: setmanari agre festiu, satíric i literari*.

9 *Butlletí del Centre Lirich Dramàtic, Germinal*, o el periòdic de l'escola integral, *Cultura*.

10 *Nueva Era*, *Monata Bulteno*, *Centre Excursionista Sabadell: fulla mensual*, *Regeneración: portavoz del verdadero cristianismo social en España.*, *Vida naturista*, etc.

11 *Sabadell: 6è Congrés de la Premsa catalano-Balear*, Sabadell: Indústries Gràfiques, 1928, p. 205; Joan Puig i Pujol, *86 anys de premsa local: Sabadell, 1853-1938*, Sabadell: Riutort, 1972.

Salutació

A vosaltres, presos y exiliats per causes socials y polítiques sia quin sia el camp hont militeu, vos dirigeix ACCIÓ CATALANA el seu primer salut, os dedica'l seu primer moment y os ofereix el seu modest concurs pera'l reconqueriment de la vostra prehuada llibertat.

A tu, premsa, que tens per guà l'honradesa de les teves conviccions, que may has convertit el noble y civilisador esforç periodístich, en cau de baixes passions ni en instrument embrutidor de consciències, envia ACCIÓ CATALANA el testimoni de sa mes profunda simpatia.

Tu, premsa autonomista, que lluites ab coratge per l'avens y llibertat de nostra estimada Catalunya, a despit de totes les persecucions y de totes les tiranies, reb d'ACCIÓ CATALANA l'abraçada germanívola que'ns ha de fondre en un sol bloc, pilastre incommovible de la nostre Llar Payral.

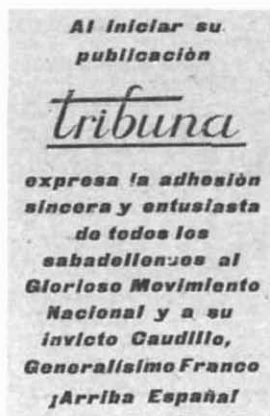
Y a tu, premsa local, ab qui aném a compartir les tasques dirigides al progrés de la ciutat dels nostres amors y de nostres il·lusions, et dona ACCIÓ CATALANA, l'encaïnada amical, mes estreta y mes sincera.

Y are, a fer feyna.

Figura 5. Editorial d'Acció Catalana, núm. 1 (1.01.1907). (AHS).

Figura 6. Enunciat editorial del primer número de la publicació falangista Tribuna: diario de la noche (8.04.1939). (AHS).

si dels mateixos periòdics d'actualitat. Augmenten les tirades i també augmenta la publicitat comercial.

Aquest procés no s'havia d'aturar fins a la prohibició de la premsa política, sindical i associativa d'esquerres adoptada pel règim de la dictadura de Primo de Rivera, una etapa en la qual la censura governativa s'exerceix directament des dels poders locals i en el cas de Sabadell afecta fins i tot les publicacions políticament innòcues.

Amb l'adveniment de la II República la premsa recuperava la llibertat d'expressió i assolí indiscutiblement una qualitat i diversitat sense precedents —el primer inventari de Joan Baptista Lladó Figueres, fins a 1927, consta de més de 190 capçaleres i fins a 1938 s'arribà a les 309 que inventarià Joan Puig Pujol—,¹¹ la qual cosa no passava desapercebuda als sectors hereus de l'integritat catòlic local, que, en alguns casos, la condemnaren obertament com a "bandera d'escàndol".

Amb el tràgic desenllaç de la Guerra Civil, la repressió i la pobresa cultural del franquisme, es tanquen per un llarg període els canals de comunicació popular i les seves xarxes informatives, que havien aconseguit una agilitat comunitària creativa vertaderament remarcable. Es tancava tot un període de la història a la recerca permanent d'una sinergia de microutopies informadores i formatives.

La premsa obrera d'abans de la Guerra Civil havia promocionat una mena de comunicació com a exercici incomparable i un aprenentatge al meu entendre insuperable en les dècades següents.

A partir de 1939 i fins a les tímides lleis de premsa de 1966 de Fraga Iribarne i encara sota la por característica del règim franquista, resten les publicacions periòdiques unidireccionalment sota la reacció i el fanatisme del règim militar sorgit el 18 de juliol de 1936 i el d'una església catòlica que ha recuperat el seu poder sobre les consciències.

L'anomenada *premsa del moviment*, la de les corporacions econòmiques locals i catòliques, ocupà el monopoli informatiu de la ciutat de tot el període de la llarga postguerra. Premsa gairebé tota existent a l'hemeroteca de l'Arxiu Històric de Sabadell i que adopta invariablement tots els llenguatges *arcants* com a arma del poder polític i religiós antidemocràtic.

Caldrà esperar a finals dels anys 1960 i fins a la fi del franquisme per començar a trobar una premsa pública i clandestina feta sota l'empara de comunitats cristianes, grups culturals, sindicats, partits clandestins etc., que transmet les problemàtiques urbanístiques, culturals i polítiques en què el franquisme ha deixat immersa la població. Aleshores Sabadell ha arribat als 150.000 habitants i la ciutat es troba immersa en una problemàtica de segregació social sense precedents, però comuna a d'altres països industrials d'aquests anys descomptant, és clar, els dèficits de serveis. La multiplicitat i el renaixement de la premsa respon aleshores a la necessitat de participació en la vida pública i retornar així al seu paper cabdal informatiu i formatiu, des de tots els àmbits de la vida social de la ciutat i els barris que la componen. Es retorna així públicament a la recerca d'aquell ordre utòpic però necessari de cercar permanentment com és la d'aquella cohesió íntima i espontània abans esmentada.

Tota vegada l'evolució de la premsa local experimenta una gran transformació, en què les modernes tècniques d'impressió i l'abaratiment dels costos seran, en part, responsables de la consolidació de l'anomenat periodisme de masses, fortament vinculat a la publicitat comercial, l'esport, etc. La qual cosa explica el notable increment de capçaleres fins a les 1.200 que reflecteix el present inventari. ●